

השכנים אינם טובים בעיניהם

מלחמת ההתשה של ההתנחלות מעלה זיתים נגד משפחת

חמדאללה

מרץ 2011

**

למן סיפוחה של ירושלים המזרחית לישראל בשנת 1967, פועלת מדינת ישראל לביסוס ואף העמקת אחיזתה בעיר המזרחית בשלל דרכים, ובראשן על-ידי בנייה מאסיבית של מבני מגורים: במהלך 43 השנים האחרונות, מדינת ישראל יזמה ובנתה למעלה מ-50,000 יחידות דיור עבור הציבור הישראלי מעבר לקו הירוק בירושלים, בהם מתגוררים כיום מעל 200,000 ישראלים.

במקביל לבנייה הממשלתית, מקודמת במזרח ירושלים – בעיקר מאז תחילת שנות התשעים של המאה הקודמת – מגמה נוספת של בניית התנחלויות אידיאולוגיות בלב שכונות פלסטיניות. אלה מקודמות על-פי רוב על-ידי עמותות ימין פרטיות ומתמקדות באזור האגן ההיסטורי של העיר העתיקה, במטרה להפר את ההומוגניות הלאומית הפלסטינית של שכונות אלה ולמנוע רצף טריטוריאלי בין הליבה הפלסטינית של ירושלים לבין יתר המרחב הפלסטיני. על אף שמדובר ביוזמות של גופים פרטיים, הן נהנות מתמיכה ברורה וגורפת של הגורמים הממלכתיים והציבוריים הנוגעים בדבר, ובכללן של רשויות התכנון, אשר מזכות כדבר שבשגרה את תוכניות ההתנחלות הללו בכל האישורים הדרושים ובאחוזי בנייה מרחיקי לכת. כיום ניתן למצוא לפחות התנחלות אידיאולוגית-קיצונית אחת בכל אחת מהשכונות הפלסטיניות בתוך העיר העתיקה ובאגן ההיסטורי סביב לה.

עניינו של מסמך זה הוא בגדולה בשורת התנחלויות אלה, "מעלה הזיתים", ובמלחמת ההתשה שיזמיה מנהלים מזה שנים נגד משפחת חמדאללה שביתה, מזה עשרות שנים, הפך למעין מובלעת בתוך ההתנחלות שהוקמה סביבו. וזאת במטרה להביא לפינויו ולהרחיב את ההתנחלות על שטחו.

**

המלך ג'ורג' 27
ת.ד. 2239
ירושלים 94581

27 King George St.
P.O. Box 2239
Jerusalem 94581

Tel. טל
+972-2-6222858
Fax. פקס
+972-2-6233696

www.ir-amim.org.il
mail@ir-amim.org.il

ההתנחלות 'מעלה הזיתים', הממוקמת בחלקה הצפון-מזרחי של שכונת ראס אל-עמוד, נבנתה על קרקע שרכש פטרון המתנחלים, ד"ר ארווין מוסקוביץ, מכוללים של ווהלין וחב"ד. הכוללים הצליחו לרשום את הבעלות על הקרקע על שמם לאחר סיפוחה של ירושלים המזרחית, מתוקף החוק הישראלי המאפשר ליהודים לתבוע בעלות על נכסים שהיו

בבעלותם לפני 1948, אך מונע מלא-יהודים אותה זכות.¹ בסיומו של מאבק משפטי שניהלו הכוללים קרוב לעשרים שנה נגד משפחת רול, משפחתו של מוכתר ראס אל-עמוד שעל שמו נרשמו חלק מהאדמות אצל רשם הקרקעות הירדני, הם הוכרו על-ידי בית המשפט כבעלים החוקיים של הקרקע, אותה מכרו, כאמור, למוסקוביץ' בשנת 1990.

עם רכישת הקרקע, החל מוסקוביץ' בתכנון ההתנחלות שביקש להקים במקום. כבר כיום, "מעלה הזיתים" היא ההתנחלות הגדולה ביותר בתוך שכונה פלסטינית בירושלים המזרחית, וכוללת מעל מאה יחידות דיור מאוכלסות. אך תוכניות ההתנחלות באזור חורגות בהרבה מעבר למתחם המבונה הקיים: מעברו השני של הכביש ישנו מתחם נוסף, ובו מבנה גדול אשר איכלס עד לפני כשלוש שנים את מטה משטרת יהודה ושומרון. בדומה לשטח "מעלה הזיתים", גם על מתחם זה הוגשה תביעת בעלות יהודית, הפעם על-ידי "ועד העדה הבוכרית" שטענה לבעלות על השטח עוד מהתקופה העותומאנית. בית המשפט הכיר גם במקרה זה בטענת הבעלות היהודית, אשר הובילה בהמשך לפינוי מטה המשטרה מהמקום והעתקתה לאזור E1 בין מעלה אדומים לירושלים, זאת בעקבות הסכם חליפין שהושג בין הוועד ובין המשטרה. עם פינוי מטה המשטרה מהבניין, הגיש ועד העדה הבוכרית – ככל הנראה בעידוד ותמיכה של גופי מתנחלים – תוכנית בנייה מאסיבית עבור המתחם, הכוללת בין היתר בנייה של למעלה ממאה יחידות דיור, מבני ציבור, בריכת שחיה, קנטרי-קלאב, ספרייה, חניון ועוד. תוכנית זו עדיין מונחת על שולחנות גורמי התכנון בירושלים, אך בינתיים אישרה עיריית ירושלים בנייה של 14 יחידות דיור בתוך המבנה הקיים, שיהוו ככל הנראה את הסנונית הראשונה להתנחלות-הענק המתוכננת במקום. על-פי התוכנית, שתי ההתנחלויות – "מעלה הזיתים" ו"מעלה דוד" – יחוברו בהמשך על-ידי גשר ויצרו התנחלות-ענק בלב ראס אל-עמוד, מאות מטרים בודדים ממתחם הר-הבית/חראם אל-שריף, הליבה הנפיצה ביותר של הסכסוך הישראלי-פלסטיני.

מלחמת ההתשה נגד משפחת חמדאללה

על-אף היותה כבר כיום ההתנחלות הגדולה ביותר בתוך שכונה פלסטינית בירושלים המזרחית, יזמי "מעלה הזיתים" – ובראשם ארווין מוסקוביץ' – מבקשים להמשיך ולהרחיב בעוד עשרות יחידות דיור. אלא שבפני שאיפות אלה ניצב מכשול בדמותה של משפחת חמדאללה הפלסטינית, המתגוררת בבית מט ליפול בתוך המתחם המיועד לבנייה. אבי המשפחה, המונה שלושה בתי-אב המתגוררות במקום, עבד בזמנו אצל משפחת רול אשר נגדם התנהלה תביעת הבעלות של הכוללים.² עם רכישת המתחם על-ידי מוסקוביץ' מידי הכוללים, הוא החל במסע תביעות 'יצירתי' לפינויה של המשפחה. על פני 16 השנים

¹ באופן דומה קיבלו לידיהם הקדשים וגופים יהודיים קרקעות שהיו בעבר בבעלותם בשכונות נוספות בירושלים המזרחית כגון סילוואן ושיח' ג'ראח. אלה הועברו, רובן ככולן, לידי עמותות ימין המאיישות את גרעיני ההתנחלות בשכונות אלה.
² ת"א 193/69

האחרונות, מנהל מוסקוביץ' 4 מסלולי תביעות בערכאות שונות, כשעד עתה לא עלה בידו להוביל לפינוי זה.

לראשונה עתר מוסקוביץ' לבית-המשפט בשנת 1995 בתביעה לפנות את שלוש המשפחות. מכיוון שלטענת המשפחה דבר התביעה מעולם לא הגיע אליהם, הם לא הגישו כתב הגנה ועל כן תביעת הפינוי התקבלה במעמד צד אחד, בהעדר הגנה. עורך הדין שלמה לקר, אשר מייצג את משפחת חמדאללה בעשור האחרון, הגיש בשנת 2000 בקשה לבטל את פסק-הדין הנ"ל, ובעקבות זאת הושגה פשרה לפיה פסק הדין יצומצם באופן שלא יחול על השטח המקורי בו מתגוררת המשפחה מאז שנות החמישים (שהוגדר בהסכם הפשרה כ"שטח האדום") אלא על שטחים אליהם התפשטה המשפחה, לטענת העותרים, בשלבים מאוחרים יותר, ואילו לגבי "השטח האדום" יימשך ההליך המשפטי³. הסכם פשרה זה קיבל תוקף של פסק דין בתאריך 14.9.2000.

ההליך המשפטי ביחס ל"שטח האדום" אכן נמשך – באי כוחם של המתנחלים טענו כי בידיהם היתרי בנייה ותוכניות מתאר מאושרות, המתירות להם לבנות במתחם פרויקט בן 119 יחידות דיור, מרכז מסחרי, בית כנסת, גן ילדים וחניון תת-קרקעי, וכי אי-פינוי של "השטח האדום" אינו מאפשר את מימושו של תוכניות בנייה אלה ומסב ללקוחותיהם נזק כלכלי רב. משפחת חמדאללה טענה מנגד כי אבי המשפחה רכש את הקרקע כדת וכדין מידי המוכתר רול, וכי הרכישה נעשתה בתום לב כיוון שלא היתה כל סיבה לפקפק ברישומי הבעלות של רול על הקרקע. ובכל מקרה, טענה ההגנה, כיוון שמשפחת חמדאללה מחזיקה בנכס ברציפות מאז שנת 1952 עומדת להם טענת החזקה הנוגדת שלמעשה מכירה בהם כדיירים מוגנים בנכס ולכן לא ניתן לפנותם ממנו ללא הסכמתם. בהחלטה מתאריך 21.7.2005 קיבל השופט יצחק שמעוני את טענת החזקה הנוגדת של משפחת חמדאללה רק לגבי הבניין והחצר במצבם כפי שהיו עד לשנת 1989. משמעות ההחלטה היא שכל מה שנבנה עד לשנת 1989 יישאר על כנו, ואילו לגבי כל בנייה שנעשתה לאחר מכן, מתקבלת טענת הפינוי⁴. הערעור שהגיש מוסקוביץ' כנגד החלטה זו לבית המשפט המחוזי נדחה, וכך גם בקשתו לערער לבית המשפט העליון⁵.

אך בזאת לא תמו ניסיונותיהם של מוסקוביץ' ובאי כוחו להביא לפינויים של בני משפחת חמדאללה מביתם. בשנת 2007 הגיש מוסקוביץ' תביעה חדשה נגד בני המשפחה⁶, לפיה משפחת חמדאללה לא פינתה את השטחים אותם ציווה בית המשפט לפנות בפסק הדין

³ כבר בשנת 1989 הגישו הכוללים תביעה נגד משפחת חמדאללה בגין הרחבת המבנה הקיים ובניית גדר תוך חריגה מהמבנה המקורי בו התגוררה המשפחה. דרישת התובעים לפנות את המשפחה מהחצר נדחתה, אך בית המשפט אסר על המשפחה לעשות עבודות בנייה במקרקעין. ת"א 5068/89

⁴ ת"א 11564/95

⁵ רשות ערעור אזרחי, 781/06

⁶ ת"א 9620/07

משנת 2005, ולפיכך הוא תובע דמי פיצוי על סך למעלה מארבעה מיליון ₪ בגין השימוש בשטחים אלה לאורך השנים, וכן לגבי יתרת השטח עליו טוען מוסקוביץ לבעלות. משמעותה של תביעה זו היא למעשה ביטול חוק ההתיישנות עליו החליט כבר בית המשפט, ועל כן בא כוחה של משפחת חמדאללה, עו"ד לקר, הגיש בקשה לדחיית התביעה על הסף, ובקשתו אכן התקבלה. גם על החלטה זו של בית המשפט המחוזי ערער מוסקוביץ, ודיון בערעורו אמור להתקיים בקרוב בבית המשפט העליון.⁷

במקביל, מנהלים באי כוחו של מוסקוביץ מזה מספר חודשים הליכים של הוצאה לפועל נגד משפחת חמדאללה, בטענה כי הם לא פינו את אשר הורה להם בית המשפט לפנות בפסק הדין משנת 2005. לטענת בני המשפחה, שני המחסנים שהורה בית המשפט לפנות אכן פונו, מחסן שלישי כבר נהרס מזמן, ובאשר לחצר שמקיפה את הבית – מדובר בשטח אותו הגדיר בית המשפט כחלק מהנכס המקורי ועל כן צו הפינוי לא חל עליו ממילא. באי כוחו של מוסקוביץ אף הגישו תלונה במשטרה בטענה כי משפחת חמדאללה פלשה מחדש למחסנים שפינו, אך שוטרים שהגיעו למקום קבעו כי המחסנים מפונים ולא נקטו בצעדים כלשהם נגד בני המשפחה. בתגובה עתרו אנשי מוסקוביץ לבג"ץ נגד המשטרה, וכמו כן פתחו תיק בהוצאה לפועל בדרישה להביא לביצוע פסק הדין משנת 2005.

בהליך חדש להוצאה לפועל, הביעו אנשי מוסקוביץ התנגדות לעיכוב הליכי הפינוי תוך צירוף תצהיר של בא כוחם, עו"ד גבע, המשקפת פרשנות הסותרת לחלוטין את פסק הדין שניתן בעניין המבנה. לפי פרשנות זו, אנשיו של מוסקוביץ יכולים להשתלט על החצר הצמודה לבית ולהיכנס לחדר הנמצא בלב הבית עצמו, כלומר להתנחל בחדר מרכזי בבית המגורים של משפחת חמדאללה ולנכס לעצמם את החצר, ובכך להביא לפינוי בפועל של המשפחה.

בקשה דחופה שהוגשה לבית משפט השלום בי-ם למתן סעד הצהרתי הקובע כי פס"ד של השופט שמעוני בוצע במלואו טרם נידונה. הבקשה לסעד הצהרתי לוותה בבקשה דחופה לעיכוב הליכים בהוצל"פ אשר נדחתה ע"י כב' השופטת מרים ליפשיץ פריבס. בקשה נוספת לעיכוב הליכים הוגשה אך טרם ניתנה בה החלטה. במקביל הודיע ק' משטרה מתחנת משטרה שלם לבא כוח חמדאללה כי מועד ביצוע פס"ד ע"פ הפרשנות של עו"ד גבע נקבע ליום א', 13.3.11.

במקביל להליכים בבית המשפט ממשיך בא כוח חמדאללה למצות את ההליכים מול לשכת ההוצאה לפועל והוכנה בקשה נוספת לעיכוב הליכים בה נטען כי יש מקום לקיים דיון בטענות הצדדים ולא לאפשר את ביצוע הליכי הוצל"פ על פי מוסקוביץ ובא כוחו.

⁷ ע"א 2044/10

למרות שעד עתה הצליח בא כוחם של בני משפחת חמדאללה להדוף את המהלכים נגדם, קיים חשש בלתי מבוטל כי בסופו של דבר, המאמצים הרבים והמשאבים הבלתי נדלים שמשקיע מוסקוביץ בניסיון לפנות את משפחת חמדאללה מביתם כדי להכשיר את הקרקע להרחבת ההתנחלות "מעלה הזיתים" יביאו להתשתם – הכלכלית והנפשית – של בני משפחת חמדאללה, וישיגו את מבוקשם.

**

חששות אלה, להם שותף גם עו"ד שלמה לקר, אינם חששות בעלמא; הניסיון בירושלים המזרחית מוכיח כי נחישותם ואמצעיהם הכלכליים הבלתי-נדלים כמעט של המתנחלים נוטים על-פי רוב לשאת פרי. חשש זה מתעצם במיוחד לאור החשיבות האסטרטגית המיוחדת אשר מייחסים המתנחלים לאזור ראס אל-עמוד, ונחישותם להמשיך ולהרחיב את הנוכחות היהודית באזור בצורה משמעותית. חשש זה עולה לא רק מתוך תוכניות הבנייה מרחיקות הלכת שכבר מתגלגלות בצנרת התכנונית לגבי ההתנחלויות "מעלה הזיתים" ו"מעלה דוד", אלא גם מתוך מידע המצביע על כמה וכמה מתחמים נוספים באזור אשר עברו כבר לידי המתנחלים, ואשר טרם תבעו בעלות פומבית עליהם. מלחמת ההתשה ארוכת השנים אשר מנהלים המתנחלים עתירי המשאבים נגד משפחת חמדאללה, הנאלצת להיאבק על ביתה כנגד המכונה המשומנת שמפעילים נגדה המתנחלים, מצביעה גם היא על רצינות כוונותיהם. כל זאת, כאמור, בטבורה של ירושלים הפלסטינית, בליבה הנפיצה ביותר של הסכסוך הישראלי-פלסטיני.